

## היבטים לשוניים בפרשת בא פג

### דקדוקי קריאה וטעמים בפרשת בא ובהפטרה ובראשון של בשלח

י א	הַכְּבֹדְתִי: הדל"ת בשוא נח. שְׁתִּי: הת"ו רפויה ומוטעמת
י ג	לְעֵנָת: הלמ"ד בצירי העי"ן קמוצה והנו"ן רפויה. לא לְעֵנֹת ולא לְעֵנֹת. שֶׁלַח: שי"ן פתוחה ולמ"ד דגושה ציווי פיעל, לא שֶׁלַח עבר קל
י ו	וּמְלֹאוּ: הלמ"ד בשוא נע', האל"ף צריכה להישמע, לא ומלו
י ט	בְּנִעְרֵינוּ וּבְזִקְנֵינוּ נִלְךְ בְּבָנֵינוּ וּבְבָנוֹתֵנוּ בְּצִאֲנֵנוּ וּבְבִקְרָנוּ: שלושה מקרים בהם יש להקפיד על הפרדה בין תנועת השורק הסוגרת תיבה ופותרת את התיבה שלאחריה, בשלושתם טעמים משרתים מחברים ביניהם. כִּי חָג-יִי: טעם מרכא על תבת כִּי בלבד, אין לצרף לה את התיבה הבאה אחריה
י יא	מִבְּקָשִׁים: הקו"ף רפויה <sup>2</sup> ובשוא נח.
	וַיִּגְרָשׁ: הטעם בגימ"ל מלעיל
י יב	עליית שני
י יב	וַיַּעַל... וַיֵּאכַל: וא"ו החיבור מנוקדת בשווא נע
י יג	וְהָ: האל"ף של שם ה' אינה נשמעת, כאילו כתוב וְדָנִי
י יד	לֹא-הָיָה כֵּן: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה. יְהִיָּה-כֵּן: געיה ביר"ד הראשונה ודגש חזק בכ"ף מדין דחיק
י טז	חֲטָאתִי: החי"ת בקמץ, הטי"ת רפויה ומוטעמת.
י יז	חֲטָאתִי: החית בפתח, הטי"ת דגושה הטעם בת"ו
י יז	וְהִעֲתִירוּ: על אף הקושי, העי"ן בשווא נח וכן הדבר גם בהמשך עם שורש זה להטיותיו
י כא	וַיְהִי חֲשָׁד: הטעם נסוג לוי"ו המנוקדת בחיריק מלא. וַיִּמָּשׁ: הוא"ו בשווא נע לא בפתח, מלרע
י כג	וְהָיָה אֹר: טעם מרכא נסוג אחור לה"א הראשונה
י כד	עליית שלישי
י א ב	וַיִּשְׁאַלּוּ: וא"ו החיבור בשווא נע, לשון עתיד
י א ד	עליית רביעי
י א ו	וְהִיָּתָה: מרכא בה"א כטעם משנה
י א ז	יִחַרְץ-כָּלֵב: געיה ביר"ד
י א ח	בְּחָרֵי-אָף: הבי"ת בקמץ גדול
י ב ג	בְּעֶשֶׂר: העמדה קלה בב"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע. וַיִּקְחֵנוּ: וא"ו החיבור בשווא נע, לשון עתיד

<sup>1</sup> לא הוספה כאן געיה במ"ם, כיון שהמילים על ניקודיהן וטעמיהן לקוחות מתוכנת הכתר, ושם ממעטים בציון געיות כגון זו.

<sup>2</sup> יש קלדנים/ות "מחמירים" להוסיף דגשים גם במקומות מיותרים.... מתברר שכך מורה גם האקדמיה בגלל 'לא פלוג', ולא מפיחם אנו חיים.

יב ז וְנִתְּנוּ: מרכא בנ"ן כטעם משנה. הַבְּתִים: דגש בתי"ו<sup>3</sup> (אחד מן היוצאים מן הכלל), יש להטעים מעט את הבי"ת בגלל המונח על אף האי נוחות שבדבר  
 יב יא וְכָכָה: הטעם בכ"ף הראשונה מלעיל. כדי למנוע טעות סומנה זרקא בכמה חומשים גם בכ"ף  
 יב יד תְּחַגְּהוּ: החי"ת בקמץ חטוף (קטן)  
 יב טו מִיִּשְׂרָאֵל: הי"ד בחירק ודגש חזק, אין לקרוא מיִּישְׂרָאֵל  
 יב טז לֹא-יַעֲשֶׂה ... יֵאָכֵל: הי"ד בצירי וגעיה אחריו המורה על העמדה שלא יישמע 'יעשה' וישנה משמעות  
 יב כא עליית חמישי  
 יב כא מְשֻׁכּוֹ: למרות הגעיה במ"ם, השי"ן בשוא נח<sup>4</sup>  
 יב כב אֲשֶׁר-בַּסֶּף: מוטעם בסגול, הסמ"ך פתוחה.  
 אֲשֶׁר בַּסֶּף: מוטעם באתנח, הסמך קמוצה  
 יב כז בְּנִגְפוֹ: הנ"ן בקמץ קטן, גימ"ל בשווא נח ופ"א בדגש קל  
 יב כט עליית ששי  
 יב לז מִרְעַמְסִס: רי"ש פתוחה והעי"ן בשוא נח  
 יב לט כִּי לֹא חָמָץ: תיבות כִּי ו- לֹא במונח, אין לקראתן כאילו הן מוקפות. לְהִתְמַהֵמָה: כל אותיות הה"א מבוטאות. הה"א האמצעית, נקראת כמפיק בסוף מילה. הה"א האחרונה בפתח גנובה, (אל"ף בקרב האשכנזים, י"ד לפי עדות המזרח), כלומר, הפתח לפני הה"א המופקת: אָה או יָה  
 יב מא יִצְאֹו: מרכא ביר"ד כטעם משנה  
 יב מג-מה מט לֹא-יֵאָכֵל בּוֹ: טעם נסוג אחור ליר"ד  
 יב מח וַעֲשֵׂה פֶסַח: טעם נסוג אחור לעי"ן  
 יג א עליית שביעי  
 יג ה לְתֵת לָךְ: טעם נסוג אחור ללמ"ד  
 יג יד מפטיר  
 הפטרת בא ירמיה מו:  
 יג אָל-יִרְמִיָהוּ: על אף המנהג הרווח לקרוא את המ"ם בחירק, יש לבטא שווא נע מתחת למ"ם והיר"ד אחריה קמוצה<sup>5</sup>. לְבֹא: הלמ"ד בקמ"ץ. נְבוּכַדְרֶאצַּר<sup>6</sup>: געיה בבי"ת ובמלרע  
 יח בְּהָרִים: העמדה קלה בבי"ת המנוקדת בסגול (ראה לעיל יב ג 'בעשור'). וְכִכְרָמָל: על אף הקושי, הכ"ף הראשונה בשוא נח  
 יט לְשִׁמָּה: מלשון שממה, שי"ן בפתח ויש להקפיד על דגש חזק במ"ם, מלרע

<sup>3</sup> ברור שהדגש בתי"ו אינו סוגר את ההברה במילה בְּתִים, כי הקמץ כאן הוא רחב! ואכמ"ל.  
<sup>4</sup> למרות שכך צריך לקרוא, אין תמימות דעים בדבר וישנם מקורות הטוענים שהשווא כאן הוא נע, אבל בכללים שאנו הולכים לפיהם, אפשר לקבוע שהשווא הוא נח.  
<sup>5</sup> בהגייה הקדומה של שווא נע הנהוגה אצל התימנים שוא נע לפני יו"ד נקראת כעין חטף חירק (!), אבל לא כמו החירק בקו"ף של חלקיהו או חזקיהו וכדומה שגורר אחריו יו"ד דגושה  
<sup>6</sup> בעוד במלכים ובשאר ספרים נקרא נְבוּכַדְרֶאצַּר בנ"ן, – בירמיה ע"פ רוב וביחזקאל נקרא נְבוּכַדְרֶאצַּר ברי"ש סגולה.

כג פְּרָתוֹ: הכ"ף בקמץ רחב והרי"ש אחריה בשווא נע<sup>7</sup>. יַעֲרָה: העי"ן בשווא נח.

רְבוּ: מילה זו היא מלרע בכל המקרא

כה הַנְּגִי: על אף הקושי, נו"ן ראשונה בשווא נח, כן הדבר גם בהמשך פס' כז

ראשון של בשלח

יג יח : וַיִּטֹּב: במלרע

יג יט וְהַעֲלִיתֶם: העמדה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה שלאחריה, והעליתם

יד א שני במנחת שבת

יד ב וַיִּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ: וא"ו שוואית, לשון עתיד. נִכְחוּ: הכ"ף בשוא נח<sup>8</sup>

יד ד וְאֶבְבְּדָה בְּפִרְעָה: דגש קל בב"ת נותר במקומו מדין "אותיות צבותות"<sup>9</sup>. וַיַּעֲשׂוּ-כֵן: סילוק (סוף

פסוק) ללא הכנת טיפחא (טרחא) לפניו. על הקורא להתכונן ולהתאמן, ולא לקרוא וַיַּעֲשׂוּ בטעם טיפחא

יד ה שלישי במנחת שבת

יד ו וַיֵּאָסֶר: האל"ף בשוא נח לא בחטף סגול

הרב בצלאל אריאל שיבה לבצרון. לאוהבי התורה ולומדיה שלום רב, רשי בדברים  
וַיִּגִּיחוּ מדגיש את חשיבות העובדה שהיתר היציאה ממצרים ניתן על ידי פרעה!

הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מצווה אותנו שְׂמוֹל אֶת-חֲדָשׁ הָאֲבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לָהּ אֶל-לִהְיֶה כִּי  
בְּחֲדָשׁ הָאֲבִיב הוֹצִיאָךְ ה' אֶל-לִהְיֶה מִמִּצְרַיִם לַיְלָה.

שואל רשי וְהֲלֹא בַיּוֹם יֵצְאוּ...? אֵלָּא, לְפִי שֶׁבַּלְיָלָה נָתַן לָהֶם פְּרֵעָה רְשׁוּת לְצֵאת...  
ועל כן מועד היציאה נחשב בלילה, הגם שבפועל יצאו רק בבוקר.

ואולי זו הסיבה לקביעת ראש סדר ט בפסוקים: וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה... וַיִּקָּם פְּרֵעָה לַיְלָה...  
וַיֵּאמֶר קוֹמוּ צֵאוּ...

פתיחת מכת הארבה מיוחדת בדברי ההקדמה של הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא למשה שאינן מיועדות לאזני פרעה אלא לעם  
ישראל. זו ההופעה הראשונה של מצוות וַלְמַעַן תִּסְפְּרוּ בְּאָזְנֵי בְנֵי וּבְנֵי-בְנֵיךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתָ בְּמִצְרַיִם. אולי זו  
הסיבה שתחילת קריאת התורה, גם בארץ ישראל וגם בכבל, נקבעה בראש מכה זו.

הרב גור-אריה צור נר"ו. בָּא אֶל-פְּרֵעָה.

מביא בעל הטורים שבמלה בָּא רמוז לג' מכות, שהן מנין בָּא.

ולעומקו של מקרא יש לומר שגם בסיפא דקרא, לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְּי אֵלָּה בְּקִרְבוֹ יִרְמוּז  
על ג' המכות האחרונות.

כיצד: באומרו שְׁתִּי יִרְמוּז על שְׁתִּי המכות הראשונות בפרשה, ארבה וחשך, על  
דרך אל תקרי. אל תקרי שְׁתִּי אלא שְׁתִּי.

<sup>7</sup> יש מחלוקת אם הכ"ף בקמץ חטוף והרי"ש בשוא נח, או הכ"ף בקמץ רחב והרי"ש בשוא נע. הרד"ק מכריע שהכ"ף  
בקמץ רחב וממילא השווא הוא נע. גם בתנ"ך ברויאר הוסיף געיא בכ"ף שאינה בכתב היד.

<sup>8</sup> הבעיה היא למבטאים ח"ת ככ"ף רפויה נוצר כאן "שוא דומות". ואף על פי שהזכרנו כמה פעמים שהוא נח, מכל  
מקום רבים מתקשים לקוראו נח. נראה שכאן צריך להתאמץ לקרוא נכונה אם במבטא ח"ת גרונית כדון, אם בקריאת  
הכ"ף בשוא נח. ומה טוב בשניהם כאחד.

<sup>9</sup> שתי אותיות בגד"כפת ממוצא זהה והראשונה מביניהם מנוקדת בשווא, כלל זה אינו מתקיים בכל הציורופים. ויש לו  
תנאים נוספים.

ובאמרו **בְּקָרְבוֹ** ירמוז על מכת בכורות, שיש בה מכת מות ככתוב וּבְנִיקָה רִיחַ מִצְלִים **בְּקָרְבוֹ**. (ישעיהו, יט, ג). וּבְנִיקָה פִּי תִתְרוֹקֵן מִן הַגּוֹף. והיינו רוח המצרים תתרוקן מגופם והוא מכת בכורות.

וכן ירמוז אמרו **בְּקָרְבוֹ** על מכת בכורות, גם על דרך אל תקרי. אל תקרי **בְּקָרְבוֹ** אלא **בְּקָרְבוֹ**. ככתוב בתחילת פרשת מסעי, ומִצְרַיִם מִקְבְּרֵים אֶת אֲשֶׁר הִכָּה ה' בָּהֶם כָּל-בְּכוֹר וְגו'.

ועוד ירמוז הכתוב על תשלום המכות לעשרה באומרו: **אֵלֶּה בְּקָרְבוֹ**: שכן **אֵלֶּה** בגימטריה קטנה תשע. לכן אמר **אֵלֶּה** בטעם טיפחא שהוא הפסקה קלה, והיינו תשע, שהן הכנה לעוד מכה אחת שהיא **בְּקָרְבוֹ** והיא מכת בכורות.

**בְּאֵל-פְּרַעָה**. על דרך האמונה, התכוון כדרך שאומרים בוא יחד אתי. נלך יחדיו. שלא יחשוש שמא יהרגנו. והם ראשי תיבות של בי אדוני. שפשוטו הוא בבקשה ריבוני. ומדרשו הוא שאדוני הוא בי. ויחד אתי הולך עמי לכל מקום.

זרע שמשון. פי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבוֹ. במדרש (שמו"ד יא ז) איתא דבחמש מכות הראשונות נאמר "וַיִּחַזַק לֵב פְּרַעֲהָ", ובחמש אחרונות נאמר "וַיִּחַזַק ה' אֶת לֵב פְּרַעֲהָ" שהקב"ה חיזק את לבו שלא ישלח את ישראל והנה אי אפשר להבין זה כפשוטו, שאם כן יש כאן משוא פנים לפניו ח"ו, והאיך היה שולח אליו שליחות "שִׁלַּח אֶת עַמִּי" אם היה יודע שאין פרעה יכול לשלחם, והרי אין זה נחשב התראה אלא צחוק ולעג, והקב"ה הוא אֵל אֲמוּנָה וְאֵין עֹל (דברים לב, ד). וי"ל, מה שהקב"ה הכביד וחיזק את לבו היה זה רק אחר גמר המכה, דהקב"ה רצה שישלחם פרעה מחמת יראתו מה' או קודם המכה מחמת רוב פחד שלא תבוא אליו המכה, או בזמן שהמכה עדיין ממשמשת בו, שאז היה נודע לכל שמחמת יראתו מה' משלחם, ואכן קודם בוא המכה ובשעת המכה היה ברשות עצמו, אבל הכביד הקב"ה את לבו ונטל ממנו את הבחירה רק לאחר המכה, כי אז לא יהיה ניכר כל כך גבורת ה' ופחדו של פרעה מה'.

ועוד י"ל שהקב"ה לא הסיר מפרעה את הבחירה כלל, והכל היה תלוי בלב פרעה, ומה שאמר הכתוב "וַיִּחַזַק ה' אֶת לֵב פְּרַעֲהָ", היינו דבחמש מכות הראשונות היו מכות קלות, ופרעה לא שת לבו אליהם ולא הקפיד עליהם כל כך, אך החמש מכות האחרונות היו מכות קשות, אשר לפי דרך הטבע לא היה יכול לסבלם, וממילא היה צריך שלא בטובתו ושלא ברצונו לשלוח את ישראל ממצרים בכדי שיפסקו המכות, אלא שהקב"ה נתן לו כח לסבלם. וכעין מה שאמרו (סנהדרין ק): שהקב"ה נותן כח לרשעים בגיהנם לקבל עונשם, וע"י הכח שהקב"ה נתן לו, לא היה מכות אלו קשים בעיניו כל כך, ולא הקפיד עליהם כמו שלא הקפיד על הראשונות, אך ודאי שאף בזמן ששלח אליו הקב"ה מכות קשות אלו, עדיין נשאר בעל בחירה, ואם היה רוצה היה יכול לשלח את ישראל.

חזון יחזקאל. וְלִמְעַן תִּסְפַּר בְּאָזְנֵי בְנֵי וְבֵן בְּנֵי אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרַיִם. במכת ארבה כתיב וְלִמְעַן תִּסְפַּר בְּאָזְנֵי בְנֵי וְבֵן בְּנֵי אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי ולא נאמר כן בשאר מכות, יען שבמכה זו כתיב "וְאֶחָרָיו לֹא יִהְיֶה כֵּן", וממילא לא ידעו רק מזה שיסופר להם.

וְלִמְעַן תִּסְפַּר בְּאָזְנֵי בְנֵי וְבֵן בְּנֵי וְגו' וַיִּדְעַתֶּם כִּי אֲנִי ה'. צריך באור דהקב"ה אמר "וְלִמְעַן תִּסְפַּר בְּאָזְנֵי בְנֵי וְבֵן בְּנֵי", כלומר שהאותות נועדו בשבילם, א"כ היה צריך לסיים הפסוק "וידעו" כי אני ה'. ולא "וידעתם". אלא בא ללמדנו שאין אף אחד שאינו צריך חיזוק באמונה, ואף כאשר הקב"ה מדבר אל משה רבנו, הוא אומר לו "וידעתם", דהיינו גם לך יהיה חיזוק באמונה.

הרב גור-אריה צור נר"ו. התעללתי פירש רש"י שיחקתי. ויש ליתן טעם  
א. מדוע נקט הכתוב לשון התעללתי, ולא שיחקתי כפירוש רש"י.  
ב. מדוע יסופר המשחק דווקא לבנך ולבן בנך, ולא על לבבך לעצמו כשאר  
המצוות.

ג. מה הוא המשחק שנקט רש"י בלשונו.  
ויש לומר כי כלל גדול נקטה כאן התורה בחינוך הבנים. שיש להחדיר את  
האמונה ללב התינוקות בדרך ציורית ובדרך של חוויה כמשחק. ואשר על כן נקט  
דווקא לשון התעללתי, שהוא מלשון עולל ותינוק.

ויש עוד להבין מה הוא המשחק שפירש רש"י.  
ובשימת לב בעשר המכות יש להבחין בדרך מיוחדת שנקט הקב"ה כלפי  
המצרים. מצד אחד, המכות באו כסדר של טכסיסי מלחמות מלכים כדוגמת  
בשר ודם, כמובא במדרש תנחומא, ובפירוש רש"י (ח,יז).  
אך מצד שני, כל מכה מפתיעה מחברתה ואין לכאורה סדר הגיוני באופן המכה  
ובצורתה.

ואשר על כן זה הוא המשחק:

יש מהן כמרחבי ים כדם בַּיָּאֹרִים, יש מהן מִתְרַבּוֹת עם כל הכאה וצועקות  
כצפרדעים, יש מהן קטנות מעדשה ושוקקות, כמו הַכָּנָם יש מהן בריות ענק  
כאריות ופילים המעורבבים עם יצורים קטנים כעקרבים, כערוב; יש מהן בלתי  
נראות כלל כְּדָבָר הממית בהמות וְכִשְׁחִין הגורם סבל לאדם, ויש מהן גדולות  
כענקים וכבדות כאבני הברד, ויש מהן יצורים מעופפים ורבים כארבה, הַמְּכַלִּים  
את כל עשב הארץ.

וגם בארבה עצמו יש משחק צבעים. שלפני בוא הארבה היו כרי הדשא ירוקים,  
ולאחר העלמו הותיר אחריו את כרי הדשא חומים מאין ירוק. ולכן נאמר  
בארבה וַתִּחְשַׁד הָאָרֶץ (פס' טו'), שבזמן החשיכה השתנו כל פני תבל מירוק לחום.  
ולאחר המראות הנפלאים האלה מכת חשך ואפילה, ואין רואה ואין יוצא ואין  
בא. ולאחר אותות אלה בגופם, באה מכת מות בנפשותם.  
הרי שבמשחק זה, משתנים חילות הצבא מגדול לקטן, מענק לזעיר, מרואה לאינו  
נראה, מצועק לשותק, ומצבע לצבע.

ואשר על כן, אמר הכתוב וְלִמְעַן תִּסְפָּר. מאי וְלִמְעַן. שכל המשחק הזה עשיתי, למען  
יכנסו סיפורי ההשגחה באזני בנך ובן בנך בדרך של ציור וחוויה. כי כן דרך העוללים,  
להבין במשחקים. לכן נאמר אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרָיִם.

ועל דרך הרמז ירמזון אֵלֶיךָ מִלֵּיאָ לְדַבְרֵי חַז"ל במסכת ע"ז (ג:) שהקב"ה משחק  
על אומות העולם. וכהסבר המהרש"א שם שְׂמֵשֶׁחַק (מפעיל) את ישראל לשחוק  
עליהם והיינו שמזכה אותנו במצוה נוספת של ליצנותא דע"ז, וזה אומרו וְלִמְעַן  
תִּסְפָּר באזני בנך ובן בנך אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרָיִם.

י יא כִּי אֲתָה אֲתָם מִבְּקָשִׁים.

לכאורה תמוה. שהרי זו דרגה עליונה להיות מבקשי השם. וכיצד יכיר בזה פרעה.  
ובשימת לב, יש לומר כי פרעה נתכוון לומר שְׂבָדוּ זאת מלבם ולא ה' בקשם. ולכן  
אמר כִּי אֲתָה אֲתָם מִבְּקָשִׁים. ולא ידע סוד המאמינים שמלך העולם הוא שמבקשם

כפי שאמור לשלמה המלך: וַיִּבְנֶעוּ עִמִּי אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם וַיִּתְפַּלְלוּ וַיִּבְקְשׁוּ פָּנַי (דברי הימים ב,יז,ד). ואשר על כן בקשת פני ה' יש בה התעוררות לבקשת ה'.

ופרעה מהרהורי לבו אמר כל זאת, כי זר לא יבין זאת כיצד מלך העולם יבקש מברואיו לבקשו ולעבדו. וכדאמור דוד המלך בתהלים (כז,ח) **לָךְ אָמַר לִבִּי בִקְשׁוּ פָּנַי אֶת פְּנֵיךָ ה' אֲבִקֶשׁ.**

**בפשט הדברים** אלו דברי דוד המלך להקב"ה. **לָךְ אָמַר לִבִּי בִקְשׁוּ פָּנַי אֶת פְּנֵיךָ ה' אֲבִקֶשׁ.**

ולעומקו של מקרא יש לומר כי אלו הם דברי הקב"ה לדוד המלך, כשם שעתיד לפנות לבנו שלמה המלך: שכך אומר הקב"ה לדוד: **לָךְ אָמַר לִבִּי בִקְשׁוּ פָּנַי.** ודוד עונה לו **את-פְּנֵיךָ ה' אֲבִקֶשׁ.**

ופרעה שאמור לא יִדְעֵתִי אֶת ה' (ה, ב) אינו מכיר בכך שה' הוא שמבקש שיבקשו פניו. זה שהדגיש כי אותה אתם מבקשים.

או כלך לדרך זו שכך אמר להם פרעה: אין אתם מבקשים אותו, את מלככם, אלא אותה, את העבודה אתם מבקשים כדי להחליפה בעבודתכם במצרים.

יא ב בן לאשרי. דָּבָר נָא בְּאֲזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלוּ אִישׁ מֵאַתְּ רַעְיוֹ וְגו'. ואמרו רז"ל (ברכות ט). דבר נא וגו' שלא יאמר אותו צדיק וְעַבְדוֹס וְעָנּוּ אֹתָם קִיִּים בָּהֶם, וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גְּדוֹל (בראשית טו, יד) לא קיים בהם, והנה ידועה תמיהת המפרשים, דהלא הקב"ה צדיק וישר, וגם בלי שיאמר אותו צדיק צריך לקיים הבטחתו, גם יש לבאר כפל הלשון "קיים בהם" ו"לא קיים בהם" ולי עוד קשה מאי דאמרה הגמ' שם "בעל כרחם דישראל משום משא", דוכי יש שוטה שבעולם שיתנו לו כסף וזהב וימאן לקחתו בשביל שצריך לטרוח במשא.

ויש לומר, דבאמת ביציאת מצרים לא היתה עדיין הגאולה, דהרי רדפו אחריהם אח"כ ואז היו באמת נתונים בני ישראל בסכנה גדולה כמבואר במדרש (שמות רבה כא ז) דטען שר של מצרים הללו והללו עובדי עבודה זרה, "וְחַמְיָם לָהֶם חֻמְקָה (יד, כב)", אל תקרי "חומה", אלא "חמקה" (מכילתא יד כח) מפני פסל מיכה. גם המצרים הביאו עמהם להים כל האוצרות, כאומרם ז"ל דגדולה ביזת הים מביות מצרים, ולכן מובן שלא רצו בני ישראל ליקח הכסף וזהב משום משא, דהרי סו"ס יביאו המצריים הכל לים סוף, ולמה זה יקילו עליהם בני ישראל עכשיו זה החלק וישאוהו הם וגם הקב"ה היה מקיים הבטחתו אז ביציאה הגמורה בביות מצרים המתים על הים. אך כדי שלא יאמר אותו צדיק וְעַבְדוֹס וְעָנּוּ אֹתָם "קיים בהם" – ע"י המצריים, שהם שעבדו בבני ישראל בעבודת הפרך, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול "לא קיים בהם" – בהמצריים, דהרי כבר היו המצריים מתים בקריעת ים סוף, ולא הרגישו בצער נטילת בני ישראל הרכוש גדול מהם, לכן ביקש הקב"ה "דבר נא" שלא יהיה תרעומת לאותו צדיק, והבן.

יא ג מלא העומר. וַיִּתֵּן ה' אֶת חֶן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְגו' גם האיש מִשָּׁה גְּדוֹל מְאֹד בְּעֵינֵי עֲבָדֵי פְּרַעֲוָה. אפשר כי אמרו (גדרים פד:): עה"פ לָךְ שָׁב מִצְרַיִם כִּי מִתּוֹ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת נַפְשָׁךְ (ד יט), דהיינו דתן ואבירם שירדו מנכסיהון ואין דבריהם נשמעין עוד. הרי שמשה פחד שלא ילשינו עליו דתן ואבירם, והנה עתה שכולם העשירו, יעלה מורא על ראשו ממלשינות דתן ואבירם. לזה אמר הכתוב שאז לא היה הפחד לנגד עיניו, כי אחר שכבר הראה מופתים במצרים, אז, "גם האיש מִשָּׁה גְּדוֹל מְאֹד... בְּעֵינֵי עֲבָדֵי פְּרַעֲוָה" לכן לא היה לו פחד מפרעה.

יב ח אתוון דאוריתא וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר. בשו"ת תשב"ץ (ג סימן סה) כתב רז"ל. שאלת, מוהל שמל ובירך על הכוס בורא פרי הגפן, והטעים לתינוק הנימול, והמוהל לא טעם כלום, אם

ברכה זו הוי ברכה לבטלה או לא. תשובה: אפשר לומר שכיון שהברכה נעשית בשביל המצוה שנעשית בגופו של התינוק, לכן מספיק להטעימו, ואע"פ שאין שאינו בן דעת ראוי לחינוך, אבל כיון שהתינוק טועם מהיין סגי, דלא גרע מקטן שיכול לאכול כזית צלי, שאביו שוחט עליו את פסחו כדאמרו בסוכה (מב ב). עכ"ל. וכתב הגר"י ענגיל (גליוני הש"ס שם) : וז"ל אינו מובן הראיה שהביא התשב"ץ מקטן שיכול לאכול כזית מקרבן פסח, דלא מיבעיא למ"ד 'שה לבית אבות לאו דאורייתא', דאין הבן צריך להיות מנוי כלל על הקרבן כדי שיוכל לאכול מקרבן פסח, אלא אפי למ"ד 'שה לבית אבות דאורייתא', שפיר יכול להיות מנוי על הקרבן פסח, כיון שהקטן ראוי לאכילה. אילו לא היה ראוי לאכילה א"כ הרי זה 'שלא לאוכליו', אבל כיון שראוי לאכילה, שפיר יכול להיות מנוי.

ואם תאמר דהרי אין הקטן מקיים מצוה בשעת אכילתו, זה אינו, דאין צריך כאן שיקיים האוכל מצוה, רק שבעלי הפסח צריך שיאכילוהו לאוכלים מנויין. וראיה לזה דאין צריך שיקיים האוכל מצוה, דאילו היה צריך שיקיים האוכל מצוה, א"כ הרי אפי' היה הבן מגיע לחינוך, לא היה מועיל בזה דבר, דחייב חינוך רק דרבנן, ואילו מצות אכילת הפסח הוא מן התורה וא"כ אין מצות החינוך מועלת דבר בקיום מצות אכילת הפסח, אלא על כרחך דאין צריך כאן קיום מצוה של האוכל.

משא"כ לענין ברכה דבאה רק להוציא המחויב, וכיון שאין בקטן הנימול חיוב כלל, דגם חינוך ליכא ביה, א"כ הרי היתה הברכה להוציא את הפטור, והוי ברכה לבטלה, ומה ראייה בזה מכאן.

והנה מה שכתבתי דמצות הפסח הוא רק שיהיה נאכל, אבל לא שהאוכל יקיים מצוה, כן הוא גם בשאר קדשים קלים, דנאכלים לנשיהם ולבניהם והיינו בנים הקטנים, דאילו היה צריך שתהיה האכילה עצמה קיום מצוה, היה המאכל כזית קודש לקטן דלאו בר מצוה היא, מבטל מאותו הזית מצות אכילתו, ועל כרחך דהמצוה רק שיהיה נאכל, ולכן גם קטן שהוא ראוי לאכילה מקיים בעל הקודש המאכילו מצוה בראותו שיהיה הקודש נאכל, כנלענ"ד<sup>10</sup>

יב יג מלוא העומר. וְהָיָה הַדָּם לְכֶסֶם לְאֵת עַל הַבְּתִים וְגו' וּפְסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא יִהְיֶה בְּכֶם נֶגֶף. היתורים רבו, אמנם יראה להיות כי נודע מחסדי ה' על האדם, שאם נגזר עליו מיתה ועשה תשובה, כשהביא קרבן היה מתכפר בבהמה, נפש תחת נפש. והנה בשעת יציאת מצרים אשר התעוררה מדת הדין להכות בכורי מצרים, וגם הדור לא היה ראוי להנצל כל כך שהיה ערום ועריה, נתן להם מצות הפסח, ודם הפסח היה במקום נפש האדם, לכן "הַדָּם לְכֶסֶם לְאֵת" ו"לְכֶסֶם" היינו להנאתכם וטובתכם. ולהיות שפעמים נגזר על האדם מיתה, ומתכפר לו בקצת דמים, בחבלה וכדומה שזה מקצת נפש, לזה אמר הכתוב "וְרִאֲתִי אֶת הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא יִהְיֶה

<sup>10</sup> עיי' בארוכה בגליון קב בחקוטי תשפב במדור 'אבני נזר', שביארנו דברי האבני נזר (או"ח תיח ובית הלוי א סי' ב) דמקיימים הכהנים מצות אכילת קדשים גם בפחות מכזית, אע"ג דאין אכילה בפחות מכזית. משום דאכילת קדשים שאני מאכילת מצה וכדומה, דדוקא היכא דהמצוה הוא על הגברא שיאכל כגון מצה, אז בעינן כזית, אבל באכילת קדשים המצוה היא שהקרבן יהיה נאכל, ואין זה המצוה על הגברא לבד, לכן אפשר ליציאת גם בפחות מכזית. דלכאורה אינו מובן, דא"ה"נ דבקדשים המצוה הוא שהקרבן יהיה נאכל, אבל סו"ס בעינן לזה אכילה, דהרי בעינן אכילה כדי שיחשב שהקרבן נאכל, ואילו פחות מכזית לאו אכילה הוא. ונראה דהאבני נזר סובר דבאמת גם פחות מכזית חשיב אכילה, ורק במקום דהמצוה היא על הגברא שיאכל, בעינן שיאכל כזית, ולא במקום שהמצוה הוא שהקרבן יהיה נאכל. ע"ש עוד.

**א"ה.** זכורני שיעור מהרב שלמה פישר ז"ל, הביא קושיא זו על הנאמר בתחילת מסכת פסחים על כוהן שאמר 'הגיעני כפול', והלוא אין אכילה פחות מכזית. הוא דחה את התירוק 'גברא וחפצא' כי איך יתכן שלא אכלו ובכל זאת האוכל נאכל. איני זוכר איך תירץ. הנכון כמו שכתבו האחרונים שדי אם חלק אכלו כזית, למשל כוהן גדול הנוטל חלק בראש.

בְּכֵס׃ אפילו ״נגף״ היינו נגיפה בעלמא, שדם הלזה יכפר עליכם אפי׳ מנגיפה בעלמא בעת הפתי... בְּאַרְץ מִצְרַיִם.

יב כב אבני נזר. וְלִקְחֶתֶם אֲגֻדַּת אֲזוּב. הטעם שרק פסח מצרים טעון הזאה באגודת אזוב ולא פסח דורות, כי ישראל במצרים היו כעובר במעי בהמה, ולא היו נחשבים בריה בפני עצמם, אלא נכנעים לפרעה ולמצרים, ועל זה נצטוו להגביה את ההכנעה הזאת להיות נכנע לשמים, כי כל ״לקיחה״ היא לשון ״הגבהה״, אבל לדורות שנתגדלו ישראל בשכל ומידות, וצריכים להגביה את הכל להשי״ת שוב אין ענין לאגודת אזוב.

מכת בכורות. יש לעיין למה הוצרכו כלל ישראל לקרבן פסח כדי שלא ימותו בכורי ישראל ביחד עם בכורי מצרים, הלוא כבר היה זה מקודם בכל המכות, דרק במצרים היתה המכה, ולא בישראל, כדכתיב ״וְהַפְּלֵה ה׳ בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרַיִם (ט, ד).״

אך הענין הוא, דישראל היו במצרים כעובר במעי בהמה (ילקוט שמעוני ואתחנן אות תתכח), והדין הוא (תמורה ל:): דאם נתעברה האם ולבסוף נטרפה, אז הולד ג״כ טריפה למ״ד עובר ירך אמו. אבל אם נתעברה ואח״כ נעשה האם בעל מום, אין הולד נאסר משום בעל מום. והחילוק הוא, משום דבעל מום אין הפסול אלא בחיצוניותו, ואין חיבורו ויניקתו של הולד אלא מפנימיותו, לכן דווקא כשנטרפה שאירע הפסול בחיות הבהמה, וחיבור הולד ג״כ בחיות אמו, אז גם הולד טריפה.

לכן דוקא במכת בכורות שניטלה חיות המצרים, כי עיקרם הבכורות, שמזלם הוא טלה ראשית המזלות, לכן כשהיתה מכת מות בבכורות, כאילו ניטלה כל חיותם, ולכן היתה מזיקה לישראל, מאחר שישראל היו אצל המצרים כעובר במעי בהמה.

ועוד, כי כל ראשית יש לה קדושה (עי׳ גבורות ה׳ פרק מח) ולכן אחיות המצרים בקדושה ע״י שמזלם טלה ראשית המזלות, ומשם עיקר חיותם, ושם יש להם צירוף אל ישראל שנקראו ״בְּנֵי בְּכָרִי (שמות ד, כב)״ לכן כשהיתה המכה במקום חיבור ישראל אל המצרים, היתה יכולה להזיק לישראל. ולזה באה מצות פסח שעיקרו לאכילה משולחן גבוה, ומאז ניתנו לישראל שפע וחיות שלא ע״י המצרים, בשגם כי הפסח עונש המבטלו כרת, כענף הנכרת משורש, ממילא שכר המקיימו שמתחבר אל השורש, דע״י מצות הפסח נתחברו ישראל אל שורש נשמתם, ומשם חיותם.

ברשות הקוראים. הרבנות הראשית ביקשה להוסיף תפילות על גשמים. הקריאה לאשכנזים היא להוסיף בשומע תפילה נוסח דומה לנוסח ברך עלינו הספרדי. תפילה זו מופיעה בסידורים בברכת שמע קולנו. והיא לקוחה מהטור או״ח תקעט. לפני קרוב לארבעים שנה פורסם בהמודיע מכתב המתריע שנוסח זה הוא לקוי. מישהו עיבד את נוסח הטור קיצר אותו ועיוות אותו.

ברוב הסידורים האשכנזיים עדיין מופיע נוסח מעוות זה. וגם הרב הראשי הרב דויד לאו נר״ץ פרסם נוסח לקוי זה. ולמרבה הביזיון גם סידור רנת ישראל בעריכה החדשה משנת פא מביא את הנוסח הקלוקל. מובא כאן לתועלת הקוראים הנוסח הנכון ע״פ הטור.

עתה אפשר להזכיר נוסח זה להתאימו לגודל הדף ולהדביקו על הלכוי. בורא עולם בְּמִדַּת רַחֲמֵיךָ, בְּחַר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְהוֹדִיעַ גְּדֻלּוֹ וְהַדְרַת כְּבוֹדוֹ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, תֵּן טַל וּמָטָר לְבִרְכָה עַל פְּנֵי הָאָדָמָה וְשַׁבַּע אֶת הָעוֹלָם כְּלוֹ מְטוֹבָךָ, וּמֵלֵא יְדִינֵנוּ מִבְּרַכּוֹתֶיךָ וּמֵעֲשׂוֹר מִתַּנַּת יְדִיךָ<sup>11</sup>. שְׁמֵרָה וְהַצִּילָה שָׁנָה זוּ מִכָּל דָּבָר רָע<sup>12</sup> וּמִכָּל מִינֵי מְשַׁחִית וּמִכָּל מִינֵי פּוֹרְעָנוֹת וְעֲשֵׂה לָהּ

<sup>11</sup> צ״ע אם צ״ל לשון יחיד או רבים. השוה: פותח את ידך; מודים... המסורים בידך; לאות על ידך, ואכמ״ל. <sup>12</sup> במסורת תימן רע בקמץ (הערת אריאל מלאכי)



תְּקוּהָ וְאַחֲרֵית שְׁלוֹם. חוֹס וְרַחַם עָלֵינוּ וְעַל כָּל תְּבוּאָתָהּ וּפִירוֹתֶיהָ וּבִרְכָהּ בְּגִשְׁמֵי רֶצוֹן בְּרַכָּה וּנְדָבָה וְחַיִּים וְשִׁבְעָה<sup>13</sup> וְשְׁלוֹם כְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת. וְהִסֵּר מִמֶּנּוּ דָבָר וְחָרָב וְרָעַב וְחֵיהָ רָעָה וְשָׁבִי וּבִזָּה וַיֵּצֵר הָרַע וְחֻלָּיִים רָעִים וְקָשִׁים וּמְאֹרְעוֹת רָעוֹת וְקָשׁוֹת<sup>14</sup> וּגְזוּר עָלֵינוּ גְזִירוֹת טוֹבוֹת מִלְּפָנֶיךָ וַיְגַלְּוּ רַחֲמֶיךָ עַל מְדוּתֶיךָ וְתַתְּנֶהָ עִם בְּנֵיךָ בְּמִדַּת רַחֲמִים וְקִבַּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ...

## פֶּן לְחָכְם וְיִחַפְּסֵם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: [eliyahule@gmail.com](mailto:eliyahule@gmail.com)

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

כתובת: [info@maanelashon.org](mailto:info@maanelashon.org)

<sup>13</sup> במהדורה קמא הדפיס ר"א: "שִׁבְעָה". ומשנה אחרונה (תשס"ט): נראה יותר להעדיף את נוסח הספרדים כל החורף וְשִׁבְעָה אולי צריך לעיין בכ"י של הטור. בנוסח הרווח בסידורים אשכנזיים: "שִׁבְעָה", שהטעמתה מלעיל, צ"ע (ונחלקו בכך מדפיסי הסידורים) אם לנקד "שִׁבְעָה" או "שִׁבְעָה" (ע"ד קל וְחָמֵר, שבלשון חכמים).

<sup>14</sup> כבר האריכו רבות, ובלשון חז"ל אכן תואר נקבי יכול לבוא על ש"ע זכרי המסתיים בסיומת "ות" (כ"מאכלות אסורות" ו"אילנות טובות" וראה למשל במאמרי, אילן, אילן, מה אברך בראייתך? בקישור: <https://www.machonso.org/hamaayan/?gilayon=57&id=1693>), גם כאן "תקנו" מתקני לשון התפילה ומתאימה לדקדוק המקראי. ושמה יש לומר שעל מנת למנוע זרות לדובר העברית המודרנית, אולי מוטב להימנע מלהתפלל בלשון משונה מלשון הדיבור (ואולי י"ל כן גם לגבי מבטא משונה, ואכמ"ל), כדי להתרכז בתוכן ובכוונת המלים. אולי יש להעדיף שיקול זה על פני שימור המסורת המדויקת. על כן, ניתן אולי לומר כאן (בתוספת שאינה נוסחת תפילה כה מחייבת) כך: "וְחֻלָּיִים וּמְאֹרְעוֹת רָעִים וְקָשִׁים".

ועוד צ"ע, מכיוון שאינו נוסח תפילה כה מחייב, שמא ניתן להוסיף (גם בחזרת הש"ץ) דברים נוספים, כגון: "וְהִסֵּר מִמֶּנּוּ דָבָר וְחָרָב וְרָעַב וְחֵיהָ רָעָה וְשָׁבִי וּבִזָּה [ומשחית ופגע רע] וַיֵּצֵר הָרַע [ושנאת חנם]" (ע"פ תפלת ימים נוראים).